

Yordam Kitap

Yapıtın özgün adı:

*The International Working-Class Movement-1:
The Origins of the Proletariat and Its Evolution as a Revolutionary Class*
(Progress Publishers, Moskova, 1980)

1976 tarihli Rusça basımdan İngilizceye çevirenler:
Yuri Şirokov-Campbell Creighton

Genel Yayın Komitesi

B.N. Ponomarev (Başkan), T.T. Timofeyev (Başkan Yardımcısı),
A.İ. Sobolev (Başkan Yardımcısı), O.T. Bogomolov, A.S. Çernyayev,
G.G. Diligenski, P.N. Fedoseyev, B.G. Gafurov, A.A. Galkin,
Y.M. Garuşıyants, S.S. Khromov, A.L. Naroçnitski, A.P. Poryvayev,
S.S. Saliçev, A.N. Şilepakov, Y.B. Şimeral, M.İ. Sladkovski,
V.G. Solodovnikov, V.V. Volski, V.V. Zagladin, E.M. Zukov

1. Cildin Yayın Kurulu

A.S. Çernyayev (Baş Editör)

A.A. Galkin, T.T. Timofeyev, M.A. Zaborov

1. Cildin Yazarları

A.A. Galkin (Tarih), Bölüm 11

N.M. Meşçeryakova (Tarih), Bölüm 1

M.A. Zaborov (Tarih), Bölüm 2 ve 3

Y.P. Mador (Tarih), Bölüm 4

A.B. Reznikov (Tarih), Bölüm 5, 7 ve 9

(“Proletarya ve Ezilen Halkların Kurtuluş Mücadelesi” kesimi)

G.A. Bagaturya (Felsefe), Bölüm 6 ve 8

V.G. Mosolov, Bölüm 6

V.S. Vigodski (İktisat), Bölüm 8

İ.A. Bakh (Tarih), Bölüm 9

N.Y. Kolpinski (Tarih), Bölüm 9

T.T. Timofeyev, SSCB Bilimler Akademisi Üyesi, Bölüm 10

SSCB BİLİMLER AKADEMİSİ
ULUSLARARASI İŞÇİ SINIFI HAREKETİ ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İŞÇİ SINIFI HAREKETİ TARİHİ

1

PROLETARYANIN DOĞUŞU VE
DEVRİMCİ BİR SINIF OLARAK GELİŞİMİ

İNGİLİZCEDEN ÇEVİREN: ŞÜKRÜ ALPAGUT

Yordam Kitap

Yordam Kitap: 408 • Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi Tarihi-1
SSCB Bilimler Akademisi Uluslararası İşçi Sınıfı Hareketi Enstitüsü
ISBN 978-605-172-516-1 • 978-605-172-515-4 (Tk) • Çeviri: Şükrü Alpagut
Redaksiyon: Cem Eroğul • Düzeltme: Cemre Cemri • Kapak ve İç Tasarım: Savaş Çekiç
Sayfa Düzeni: Gönül Göner • Birinci Basım: Aralık 2021
© Yordam Kitap, 2019

Yordam Kitap Basın ve Yayın Tic. Ltd. Şti. (Sertifika No: 44790)
Çatalçeşme Sokağı Gendaş Han No: 19 Kat: 3 34110 Cağaloğlu - İstanbul
Tel: 0212 528 19 10 • W: www.yordamkitap.com • E: info@yordamkitap.com
www.facebook.com/YordamKitap • www.twitter.com/YordamKitap
www.instagram.com/yordamkitap

Baskı: **Pasifik Ofset** (Sertifika No: 44451)
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Kat: 2
34310 Haramidere / İstanbul
Tel: 0212 412 17 77

SSCB BİLİMLER AKADEMİSİ
ULUSLARARASI İŞÇİ SINIFI HAREKETİ ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI
İŞÇİ SINIFI HAREKETİ
TARİHİ

1

PROLETARYANIN DOĞUŞU
VE DEVRİMCİ BİR SINIF OLARAK GELİŞİMİ

İNGİLİZCEDEN ÇEVİREN: ŞÜKRÜ ALPAGUT

İÇİNDEKİLER

Giriş / <i>B. N. Ponomarev</i>	11
--------------------------------------	----

KISIM I

PROLETARYANIN GELİŞEREK BAĞIMSIZ BİR TOPLUMSAL GÜÇ OLMASI

BÖLÜM 1

PROLETARYANIN DOĞUŞU. EVRİMİNİN İLK AŞAMASI VE EMEK MÜCADELESİ	37
Ücretli Emek Sisteminin Doğuşu	38
Yeni Gelişen Proletaryanın Ayrıcı Özellikleri	54
Proletaryanın Durumu	65
Sömürüye Karşı İşçi Mücadelesi	78
İşçilerin Feodalizm Karşısı Hareketlere Katılımı	86
Erken Dönem Burjuva Devrimlerinde İşçilerin Rolü	91

BÖLÜM 2

SANAYİ PROLETARYASININ OLUŞUMU.

SANAYİ DEVRİMİ'NİN ERKEN AŞAMALARINDA İŞÇİ SINIFI	109
Genel Özellikler ve Oluşum Örüntüleri	109
Farklı Ülkelerde Oluşum Sürecinin Ayrımları	127

BÖLÜM 3

SINIF OLARAK BİRLEŞME VE ÖRGÜTLENME	158
Gelişen Sanayi Devrimi Koşullarında İşçi Sınıfının Sosyoekonomik Konumu	158
Ekonomik Mücadele	172
İlk İşçi Örgütleri. Sendikaların Doğuşu	197

BÖLÜM 4

BİLİMSEL SOSYALİZMİN ÖNCÜLERİ.

19. YÜZYILIN İLK YARISINDA ÜTOPYACI SOSYALİZM	216
Erken Dönem Sosyalist ve Komünist Ütopiyalar	216
İngiliz Ütopiyacı Sosyalizmi	220
<i>Owen'in Öncüleri</i>	220
<i>Robert Owen'in Sistemi</i>	223
Fransız Ütopiyacı Sosyalizmi	232
<i>Saint-Simon'un Ütopiyacı Sistemi</i>	232
<i>Saint-Simon'culuk</i>	235

<i>Fourier'nin Ütopyacı Sosyalizmi</i>	237
<i>Fourier'cilik</i>	242
Ütopyacı Sosyalizm Fikirlerinin Rusya'da Yayılması	245
Amerika Birleşik Devletleri'nde Ütopyacı Sosyalizm	252
Ütopyacı Sosyalizm ve İşçi Hareketinin Gelişmesi	254
BÖLÜM 5	263
BAĞIMSIZ SİYASAL İŞÇİ HAREKETİNİN ORTAYA ÇIKIŞI	263
Siyasal Bağımsızlık Mücadelesi Pratikleri	263
Fransa'da İşçi Ayaklanmaları. Proleterler ve Cumhuriyetçiler	265
Adiller Birliği. Alman İşçilerin Bağımsız Eylemleri	275
Çartizm – İlk Kitlesele Proleter Devrimci Hareket	281
Amerika Birleşik Devletleri'nde Proletaryanın Mücadelesi	292
Marx Öncesi Dönemde Proletaryanın Toplumsal Bilinci	297
Ütopyacı Komünistlerin Öğretileri	297
<i>Étienne Cabet ve Théodore Dézamy</i>	297
<i>Auguste Blanqui – Bir Siyasal Devrimci ve İşçi Komünist</i>	302
<i>Wilhelm Weitling: Alman İşçilerin İlk Kez Sahneye Çıkışı</i>	306
Devrimci Çartizmin Görüşleri	314
<i>Proudhon: Burjuva Reformculuğu Yönünde Evrim</i>	322

KISIM II

İŞÇİ SINIFI HAREKETİ VE BİLİMSEL SOSYALİZMİN KURULMASI

BÖLÜM 6	
MARKSİZMİN ORTAYA ÇIKIŞI. PROLETARYANIN DEVRİMCI PARTİSİNİN DOĞUŞU	329
Bilimde En Büyük Devrim	329
<i>Oluşum Sürecinde Bilimsel Komünizm Teorisi</i>	332
Komünistler Birliği	346
<i>Komünist Parti Manifestosu</i>	357
BÖLÜM 7	
AVRUPA'DAKİ 1848-1849 DEVRİMLERİNDE İŞÇİ SINIFI	367
Fransa'da Proletarya ile Burjuvazinin Karşı Karşıya Gelmesi	369
Şubat Devriminden Sonra Ayaklanma Yolundaki İşçiler	369
Parisli İşçilerin Haziran Ayaklanması	392
Mutlakiyete ve Gericiliğe Karşı Demokrasi Mücadelesi	407
Almanya'da Proletarya ve Devrimci Patlama	407
Devrimde Marx ve Engels'in Programı, Stratejisi ve Taktikleri.	
Komünistler Birliği'nin Faaliyetleri	418

Karşıdevrimci Saldırıya İşçilerin Direnişi. Artçı Kuvvet Çarpışmaları	424
Avusturya İmparatorluğu'nda İşçi Sınıfı ve Devrim	432
1848'de İngiltere: Kitleseel Çartist Hareketin Son Yükselişi	443
BÖLÜM 8	
1850'Li YILLARDA VE 1860'LI YILLARIN BAŞINDA MARKSİZMİN GELİŞMESİ	448
Marx ve Engels'in 1848-1849 Devrimleri Deneyimine İlişkin Tahlili. Bilimsel Komünizm Teorisinin Daha da Gelişmesi	448
Marx'ın İktisadi Teorisi ve İşçi Sınıfı	463
<i>Sosyalist Devrimin Kaçınılmaz Olduğunun Doğrulanması</i>	463
<i>İşçi Sınıfının Daha Yüksek Ücret ve Daha Kısa İş Günü Mücadelesinin Gerekli ve Mümkün Olduğunun Doğrulanması</i>	467
<i>Kapitalist Birikimin İşçilerin Konumuna Yaptığı Etki</i>	471
BÖLÜM 9	
İŞÇİ HAREKETİNİN YENİDEN YÜKSELİŞİ VE BİRİNCİ ENTERNASYONAL'IN KURULUŞU	479
Marx ve Engels, Proleter Enternasyonalizm İlkelerini Yerleştirme Kavgası Veriyor	479
Proletaryanın Uluslararası Birliğinin Ön Gereklilikleri	480
Uluslararası İşçi Birliği'nin Kurulması ve Yapılanması	493
Kitleseel Bir İşçi Örgütünün Ortaya Çıkışı	502
Pratikte Uluslararası Dayanışma. Bir Proleter Eylem Programının Geliştirilmesi	521
İşçi Hareketinin Ulusal Şubelerinin Sağlamlaştırılması	534
Avrupalı Güçlerin Dış Politikası ve Uluslararası Proletarya	538
Proletarya ve Ezilen Halkların Kurtuluş Mücadelesi	548
BÖLÜM 10	
PROLETARYANIN TARİHSEL ROLÜ EKSENİNDE İDEOLOJİK MÜCADELE	553
BÖLÜM 11	
SONUÇ: GELİŞİMİNİN İLK AŞAMALARINDA İŞÇİ SINIFININ MÜCADELESİNE İLİŞKİN BAZI ÇIKARIMLAR	573
İsim Dizini	597

GİRİŞ

B. N. Ponomarev

İşçi sınıfının uluslararası devrimci hareketinin –sömürlere karşı ilk kavgalarla başlayıp, dünyanın gelişimi üzerinde barıştan ve sosyalizmden, ulusal ve toplumsal kurtuluştan yana giderek artan etkisiyle en kudretli toplumsal güce dönüşmesine kadar– uzun, kahramanlıklarla dolu ve karmaşık bir tarihi var.

Marksist-Leninist teorisyenler, proletaryanın sınıf mücadelesi sürecinde kazandığı tarihsel deneyimi derin ve kapsamlı şekilde inceleyip genellemeye her zaman yoğun bir dikkatle eğilmişlerdir. Bilimsel komünizmin kurucularının dediği gibi, “gerekli tarihsel bağlantıya ve dolayısıyla, gelişmelerin olası akışına ilişkin anlayış” kazanmadan, “başarılı bir parti politikası mümkün değildir”.¹ Marksizm-Leninizm, proleter mücadelesinin uluslararası deneyimini tüm zenginliğiyle araştırma ve sınıf bilinçli işçilerin, “içinde yer aldıkları hareketin önemini anlayacak ve bu konuda *derinlemesine bilgiyle* donanacak düzeye”² ulaşabilecekleri bir durumu garantileme ihtiyacından yola çıkar. Dünya işçi hareketinin tarihi üzerine genelleyici bir yapıt hazırlamaya işte tam da buna katkı yapmak için gerek duyulmuştur.

Marksist bilimsel düşünce, proleter mücadele deneyimini nesnel olarak incelemek için çok büyük çaba göstermiştir. Marx, Engels ve Lenin, kapsamlı tarihsel tahlilin eşi benzeri olmayan örneklerini üretmişlerdir. Tek tek ülkelerde işçi hareketi, sosyalist düşünce tarihi ve bilimsel komünizmin gelişimi, uluslararası işçi örgütlenmesinin tarihi vs. konularında başarılı incelemeler yapılmıştır.

Yine de devrimci işçi mücadelesinin farklı aşamalarındaki uluslararası deneyimini derli toplu anlatan çalışmalara –bugün ve gelecek yararına geçmiş yorumlayan çalışmalara– yönelik talep karşılanmış değildir ve giderek artmaktadır. Böyle bir genelleyici çalışma, ancak, Marksist-Leninist metodoloji temelinde yapılmış çok sayıdaki somut incelemeye dayanabilir. Uluslararası işçi ha-

1 Marx/Engels, *Yapıtlar*, Dietz Verlag, Berlin, 1967, C. 35, s. 366.

2 V. İ. Lenin, “İşçi Sınıfı ve Basın”, *Toplu Yapıtlar*, C. 20, Progress Publishers, Moskova, 1977, s. 363.

reketinin tarihini sunmada yararlanılabilecek belgesel temel, önemli ölçüde genişlemiştir. SBKP'nin ve kardeş Marksist-Leninist partilerin Marksist-Leninist öğretiyi yaratıcı şekilde geliştirmeleri, modern araştırmacıya yeni olanaklar sağlıyor. Son birkaç on yılda işçi hareketinin, geçmiş olguları ve süreçleri kapsamlı olarak değerlendirmeyi olanaklı kılan değerli yeni deneyimler kazanmış olması gerçeği de büyük önem taşıyor.

Elinizdeki bu çok ciltli çalışmayı hazırlayan yazar ekibinin önündeki ana görevi büyük ölçüde önceden belirleyen de işte budur. Bu, işçi sınıfının sosyo-ekonomik, ideolojik ve siyasal gelişimine, toplumun devrimci temelde yeniden kurulmasının öncü gücü olarak olgunlaşmasına dair yeterince kapsamlı bir tablo sunma sorunudur. Bu, salt, işçi sınıfının rolüne ve faaliyetlerine belirli bir ağırlık vererek “sivil toplum”un tarihini açıklamaktan ibaret olmamalıdır. İlke olarak, öyle bir yaklaşım, modern ve yakın tarih üzerine yapılmış çalışmalar şeklinde zaten daha önce yayınlanmış şeylerin yinelenmesine yol açardı. Yazarlar, toplumun genel ilerleyişinden oluşan bir fon önünde, işçi sınıfının evrimiyle doğrudan ilgili olayların ve sorunların tutarlı bir betimlemesini sunmak, insan soyunun toplumsal ilerlemesini güvenceye alan bir faktör olarak büyüyen rolünü somut verilerle gözler önüne sermek amacındadır.

Lenin'in işaret ettiği gibi, Marx'ın yöntemi, “öncelikle, *hangi* sınıf hareketinin o somut koşullarda sağlanabilecek ilerlemenin ana kaynağı olduğu”nu saptamaktan oluşur.³ Dönüştürücü-yapıcı faaliyetleriyle, insan soyunun savaşan, yoksulluktan, sömürüden ve baskıdan kurtarılmasında, sosyalist ülkelerin gerçekleştirilmesinde belirleyici rol oynayan sınıfın evrimini incelemek için bu genel yöntemsel ilkenin ne denli önemli olduğu gün gibi açıktır.

Proletaryanın öncü toplumsal rolüne ilişkin Marksist-Leninist yorum temelinde, işçi hareketi, dünyadaki tarihî görevini yerine getirirken giriştiği tüm işçi faaliyeti biçimlerinin bütünü olarak göz önüne alınır. Bu açıdan bakılınca, işçi hareketinin doğuşu, işçi sınıfının kendi doğuşuyla eş zamanlı olmuştur.

Uluslararası işçi hareketi, en azından birkaç ulusal işçi hareketinin varlığını doğal olarak gerektirir, ama basitçe bunların toplamı değildir. Ulusal hareketleri birleştirmekle, aynı zamanda işçi sınıfının uluslararası özünü oluşturan sınıf mücadelesinin içeriğini yansıtır.

Araştırma konusunun böyle yorumlanması, uluslararası işçi hareketinin ortak tarihsel süreçteki yerinin daha açık seçik belirlenmesine olanak verir. İşçi sınıfının tarihi, genel toplumsal tarihin parçası olarak dikkate alınır. Buna uygun olarak, toplumsal tarih, uluslararası işçi hareketi tarihinin geçtiği ortam olarak öne çıkar, çünkü işçi sınıfı belirli bir toplumda, belirli bir ülkede var olur, gelişir ve mücadele eder.

3 V. İ. Lenin, “Yanlış Bir Bayrak Altında”, *Toplu Yapıtlar*, C. 21, Progress Publishers, Moskova, 1964, s. 143.

Böylesine önemli bir konu üzerindeki bu genelleyici çalışmayı hazırlayanlar, tarihsel bir olgunun, ancak kökeni ve gelişim aşamaları açısından irdelenirse, böylelikle de bu evrim açısından nasıl bir duruma ulaştığına açıklık kazandırılırsa, doğru ve tam olarak anlaşılabilirliğini söyleyen Lenin'in⁴ bu fikrine olabildiğince tutarlılıkla uymayı kendileri için bir ödev sayar.

İşçi sınıfı tarihinin aşamalara bölünmesinde olduğu kadar, bu yapıtın yapısal düzeninde de bu fikir temel alınmıştır.

Bu yapıt, uzun bir tarihsel dönemi kapsayan bir ciltle başlıyor. Bu cildin geniş kronolojik sınırları, proletaryanın doğuşuyla başlayarak işçi sınıfı tarihinin açıklanmasına dayanıyor. Proletaryayı, kapitalist üretim biçiminin ortaya çıkışıyla varlık kazanan ve geçmiş kökleri, feodal sistemin esasen hâlâ başat durumda olduğu zamana uzanan tarihsel bir kategori sayan Marx, Engels ve Lenin'in yönergeleri, bu bakımdan yazarlar için yol gösterici olmuştur.

“Modern burjuva toplumunun bebeklik çağında olduğu”⁵ dönem dâhil, proletaryanın erken aşamalarındaki tarihine ilişkin inceleme, sonraki gelişiminin derinlemesine tahlili için bir ön gerekliliktir. Bu inceleme, bilimsel bir ilgi meselesi olmakla birlikte, proletaryanın sonraki tarihini doğru anlamak açısından da oldukça büyük önem taşır. Dünyada proletaryanın büyüüp gelişmesi, bölgeden bölgeye büyük farklılık gösterdi. Bir Avrupa ülkesinde 16. yüzyıl ile 18. yüzyılın ilk yarısı arasında geçilen bir evre, başka birinde çeşitli nedenlerle daha uzun sürede geçilebildi ve belirli ülkelerde yüz yıl, hatta daha uzun süre gecikti. Bu durumda, proletaryanın erken oluşum aşamalarının özgül ayrımları, yalnızca 19. yüzyıl boyunca değil, 20. yüzyılda da uluslararası işçi hareketinin genel gelişimini etkilemeyi sürdürdü.

İlk ciltte, somut tarihsel verileri temel alarak uluslararası işçi hareketinin gelişiminin temel yasalarını ve belli başlı ayırıcı özelliklerini ortaya çıkarmak için çaba gösterilmiştir.

Yazarlar, işçi sınıfının oluşumunu anlatırlarken, dikkatlerini, o dönemdeki proleter mücadelesinin en tipik yöntemleri üzerine odakladılar. Proleterler, yaşamsal çıkarlarını savunur ve kapitalistlere karşı direnirlerken ilk sendikal örgütlenmelerini kurdular. Faaliyetlerinden edindikleri deneyim, kendi türünde bir ilkokul deneyimiydi, böylece proleterler kendilerine düşman sınıfı –burjuva sınıfını– saptamayı öğrendiler ve ona karşı sistematik, örgütlü bir mücadelenin gerekli olduğunu gitgide daha çok fark ettiler. Yoksul kentli alt sınıfların önemli ve en huzursuz kesimini oluşturan proleterler, feodalizm karşıtı hareketlerde –18. yüzyıl sonlarındaki Fransız burjuva devriminde, Amerikan kolonilerinin Bağımsızlık Savaşı'nda, Rusya'daki Pugaçov köylü isyanında vb.– etkin rol oynadılar.

4 Bkz. V. İ. Lenin, “Devlet”, *Toplu Yapıtlar*, C. 29, Progress Publishers, Moskova, 1974, s. 473.

5 Karl Marx, *Ekonomi Politğin Eleştirisine Katkı*, Progress Publishers, Moskova, 1970, s. 157.

Sanayi proletaryasının, yani işçi sınıfının çekirdeğinin olduğu sürecin İngiltere’de tamamlandığı ve bazı başka ülkelerde ivme kazandığı sonraki aşamada, işçi mücadelesi yeni, daha yüksek bir düzleme ilerledi. Bu, *siyasal açıdan bağımsız*, kendi çıkarlarıyla burjuvazinin çıkarları arasındaki baş çelişkinin az çok farkına varmış bir güç olarak proletaryanın olgunlaşmasıydı. Otuzlarda ve kırklarda İngiltere’de meydana gelen Çartist hareket, Fransa’da 1831 ve 1834 Lyon ayaklanmaları, Almanya’da 1844’te Silezya’lı dokumacıların ayaklanması gibi dikkate değer sınıf mücadelesi olayları buna tanıklık etti.

O zamanlar kapitalizm henüz yükseliş aşamasındaydı. Bağımsız bir siyasal güç olarak kendini gitgide daha açık seçik ortaya koyan işçi sınıfı, genel demokratik harekette etkin şekilde yer almayı sürdürdü. Düşmanlarının düşmanlarına karşı –gerek feodal aristokrasi gerekse burjuvazinin kendi seçkin zümresi (finans aristokrasisi) olsun– canla başla mücadele etti. Bu mücadelenin akışı içinde, proleterler siyasal deneyim kazandılar ve toplumun demokratik katmanlarının burjuva kesiminden gitgide ayrıştılar.

Birinci cilde katkı sunanların ana görevlerinden biri, demokratik ilerleme için olduğu kadar, kendi kurtuluşu için de dövüşen bir güç olarak işçi sınıfının erken dönemdeki bağımsız siyasal eylemlerinin tarihî önemini ve anlamını saptamaktı.

Proletaryanın sınıfsal farkındalık kazanması, uluslararası işçi hareketinin yükselişiyle ve evrimiyle ilgili temel problemler arasındadır. İşçiler bir zamanlar makine sanayisine karşı çıkarılarken, makinelerin bir sömürü aracı olarak kullanılmasından kapitalist sistemin sorumlu olduğunu kavramalarına uzanan yolun izini sürmek, bir “genel eşitlik ve refah” toplumuyla ilgili safça ve muğlak hayallerden, sosyalizm ve komünizm için bilimsel mücadele teorisinin doğuşuna aşamalı geçişi tanımlamak işte bu yüzden gereklidir. İşçi sınıfının dünya çapındaki tarihî görevine ilişkin Marksist öğretinin gelişim tarihi, sınıf mücadelelerinde kazanılan pratik deneyimler temelinde bu öğretinin Marx ve Engels tarafından zenginleştirilmesi, Marksizmin proleter yığınlar içinde yayılması, bu tahlilin en önemli kısmıdır. Kendiliğinden işçi hareketinin sınıf bilincine dönüşmesinin yolunu açan bilimsel komünizm oldu.

Yazarlar, proletaryanın sınıf mücadelesinin doruk noktalarına, burjuva devrimleri çerçevesinde en üst düzeye çıkan, hatta belirli anlarda, örneğin 1848’de Paris’teki Haziran ayaklanmasında olduğu gibi, ötesine bile geçen devrimci eylemlerine özel bir dikkatle eğildiler.

Uluslararası bir olgu olarak proletaryanın sınıf mücadelesinin doğuşu ve gelişimi, bu ciltte irdelenen bir diğer önemli sorun alanıdır. Feodal sistemin dağılma dönemi kadar eski bir dönemde başlayan işçi hareketinin zamanla yalnızca teoride değil, pratikte de nasıl uluslararası bir boyut kazandığını göstermek üzere somut tarihsel veriler sunuluyor. Proleterler uzunca bir süre sınıf mücadelelerini kendi ulusal sınırları içinde yürüttüler, çünkü yükselen kapita-

lizmin ekonomisi en çok ulusal pazarlar temelinde gelişti. Buna rağmen, büyük bir birleşik uluslararası güç olarak gitgide etkinliğini artıran proleter hareketinin evrensel yasaları erken bir aşamada kendini açığa vurdu.

Birinci cilt, işçi sınıfı ve emek hareketi tarihinin başlangıç dönemini kapsıyor. Bu döneme ilişkin veriler, işçi sınıfının sosyoekonomik evrimi açısından bakılınca, şu ana gelişim aşamalarını ön plana çıkarıyor: proletarya öncesi, manifaktür proletaryası, sanayi proletaryası. Birçok ülkede, hatta bütün olarak birçok kıtada proletarya, bu aşamaları 20. yüzyıla kadar geçmemişti ve dolayısıyla, proletaryanın somut tarihi sonraki ciltlerde enine boyuna anlatılıyor.

Tıpkı işçi sınıfının ve emek hareketinin gelişim dinamikleriyle ilgili diğer Marksist-Leninist ölçütler gibi, bunlar da bir bütün olarak bu yapıtın temelini oluşturuyor. Ciltlerin tümünde bunlar değişen derecelerde sunuluyor.

İşçi sınıfının “kendinde sınıf” olmaktan çıkıp “kendisi için sınıf”a dönüştüğü süreçte gösterdiği gelişim, sözgelisi şu aşamalarda inceleniyor: (1) edilgin, sömürülen bir kitle; (2) ekonomik ve toplumsal mücadelede güçlenen bir faktör olarak proletarya; (3) bilinçli bir toplumsal güç olarak, emekçi halkın öncü bileşeni olarak, insan soyunun sömürüden, ulusal ve toplumsal baskıdan genel kurtuluşu için etkili bir savaştığı olarak işçi sınıfı.

İşçi hareketinin evrimindeki aşamalar da örgütlenme düzeyine, mücadele yollarına ve araçlarına göre belirleniyor: İlk toplumsal protesto biçimleri, örgütlü mücadelenin başlaması, iktisadi ve siyasal mücadelenin birleştirilmesi, hareketin nihai amaçlarının anlaşılması, ulusal ve uluslararası ölçekte toplumun öncü gücü olarak işçi sınıfının yapıcı faaliyetleri.

Ütopycı sosyalist teorilerin etkili olduğu aşama geçildikten sonra, işçi sınıfının ideolojik gelişimi, nihayet, Marksizmin doğup yayılmasıyla, ardından da bilimsel komünizmin ve bir bütün olarak işçi hareketinin gelişiminde Leninist aşamanın doğuşuyla belirlenen yeni bir niteliksel düzeye ulaştı.

Aynı zamanda, genel tarihsel öneme sahip olayların, özellikle de büyük ölçekli ve geniş boyutlu olmaları nedeniyle daha önce değindiğimiz kronolojik ölçütlerin deyim yerindeyse tümünü birleştiren, böylelikle de tarihte dönüm noktalarına işaret eden olayların meydana getirdiği arka plan olmaksızın işçi sınıfı tarihinin kronolojisini çıkarmak olanaksızdır. Modern zamanların en büyük toplumsal devrimleri ve doğurdukları sonuçlar bunlar arasındadır. Uluslararası işçi hareketi açısından kritik öneme sahip böyle dönüm noktalarından biri *Sanayi Devrimi*'ydi. Bu olay, kapitalist toplumdaki belirli bir toplumsal grubun, yani Marx ve Engels'in modern proletarya olarak tanımladıkları grubun⁶ nihai oluşumuyla doğrudan bağlantılıydı. İşte tam da o dönemde işçi sınıfı, burjuvaziye karşı bir sınıf olarak ilk eylemini yaptı ve proletaryanın bilimsel ideolojisi olarak Marksizm doğdu. Bununla birlikte, Sanayi Devrimi düzensiz bir seyir iz-

6 Bkz. Karl Marx, Friedrich Engels, *Toplu Yapıtlar*, C. 6, Progress Publishers, Moskova, 1978, s. 175.

ledi ve gerçekleştiği dönem, ülkeden ülkeye, 18. yüzyılın sonundan 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanan büyük bir değişkenlik gösterdi.

Bir sonraki dönemin habercisi olan başka bir dönüm noktası, 1870’li yılların başında yaşandı. Bu dönemi, dünya proletaryasının tarihinde kilometre taşlarından biri olan 1871 *Paris Komünü* başlattı. Marx’ın dediği gibi, “Paris’teki mücadeleyle, işçi sınıfının kapitalist sınıfa ve onun devletine karşı mücadelesi yeni bir evreye girmiştir.”⁷ O dönem, kapitalizmin en sonunda yeni, emperyalist bir aşamaya evrildiği 20. yüzyılın ilk yıllarına kadar sürdü. O otuz küsur yıl boyunca işçi hareketi oldukça büyük ilerleme kaydetti. Etkisi arttı ve boyutu büyüdü, örgütsel ve ideolojik olarak bir hayli ilerledi. En gelişmiş kapitalist ülkelerde işçi hareketi “gelecekteki değişiklikler için ‘barışçıl’ hazırlıkların yapıldığı bir evre”⁸ yaşadı. Kitlesel sosyalist partilerin oluşum ve gelişim döneminin ayırt edici özelliği, Lenin’in deyişiyle, “sosyalizmin muazzam ölçüde yayılması, her türden proletarya örgütünün eşi benzeri görülmemiş ölçüde büyüyüp gelişmesi ve proletaryanın, büyük tarihi görevini gerçekleştirmek için en farklı alanlarda her yönden hazırlanması”ydı.⁹

Aynı zamanda, 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başı, Bernstein’in Marksizmi gözden geçirmesi ve İngiliz reformculuk uygulamaları biçimine bürünen oportünizmin geniş olarak yayılmasına da tanıklık etti. Bu olgu, kapitalizmin emperyalist aşamasına geçmesine ve sömürgelerin yağmalanmasının sonucunda burjuvazinin yeni ekonomik fırsatlar yakalamasına bağlanabilirdi. Yüksek sömürge kârları, işçi sınıfının bir kısmının palazlanmasına ve ayrıcalıklı bir işçi zümresinin, Lenin’in deyişiyle, “kapitalist sınıfın işçi yardakçıları”nın¹⁰ oluşmasına kaynak sağladı. O sayede egemen sınıf, en sonunda proletaryanın safalarını parçalamaya ve bir kısmına burjuva ideolojisi aşılmasına yönelik sistemli çabalarının yeni taktiklerini geliştirdi. Burjuvazi proletaryaya karşı zor mekanizmasını sonuna kadar kullanmaya önceden olduğu gibi devam ederken, özellikle emperyalist dönemde böyle yöntemlere gitgide artan bir sıklıkla başvurdu. 1969’da Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Kongresinde konuşan Leonid Brejnev, bu bağlamda şunları söyledi: “Kapitalistler, toplumsal arka bahçelerini oluşturan bölgeleri pekiştirmeye çaba gösterirlerken, baskı yöntemleriyle birlikte, emekçilerin taleplerini kısmen karşılama yoluna da giderler – Lenin’in dediği gibi, ‘temel konularda ödün vermezken, önemsiz konularda ödümler vermek’ten oluşan bir yönetime başvururlar (V. İ. Lenin, “Devrimimizde

7 Karl Marx, Friedrich Engels, *Seçme Yazışmalar*, Progress Publishers, Moskova, 1975, s. 248.

8 V. İ. Lenin, “Karl Marx’ın Doktrininin Tarihsel Yazgısı”, *Toplu Yapıtlar*, C. 18, Progress Publishers, Moskova, 1968, s. 583.

9 V. İ. Lenin, “August Bebel”, *Toplu Yapıtlar*, C. 19, Progress Publishers, Moskova, 1973, s. 296.

10 V. İ. Lenin, “Emperyalizm, Kapitalizmin En Yüksek Aşaması”, *Toplu Yapıtlar*, C. 22, Progress Publishers, Moskova, 1974, s. 194.

Proletaryanın Görevleri”, *Toplu Yapıtlar*, C. 24, Progress Publishers, Moskova, 1974, s. 64), öylelikle işçi sınıfının, toplumda devrimci bir dönüşüm olmaksızın, kapitalist sistemin çerçevesi içinde işverenlerle anlaşmaya vararak özlemlerine kavuşabileceği yanılmasını yaratıp beslerler.”¹¹

Ne var ki, emperyalizme geçiş, uluslararası işçi hareketinin nispeten “barışçıl” gelişim dönemini sona erdirdi. Hareketin yeni odağı haline gelmiş olan Rusya’da, yüzyılın başında devrim öncesi bir durum ortaya çıktı. İşçi hareketinde Leninist aşama, 1890’lı yılların ortasında başladı. Bir siyasal düşünce akımı ve bir siyasal parti olarak Bolşevikliğin ortaya çıkışı, uluslararası işçi hareketinin tarihindeki en büyük olaydı. Geleneksel Sosyal Demokrat partilerden yeni tip bir proleter partisine köklü dönüşüm bununla oldu.

Böylece, yüzyılın başında uluslararası işçi hareketinde nihayet iki akım gelişti: devrimci Marksist-Leninist akım ve reformcu, oportünist akım. İlki, işçi sınıfının 20. yüzyılda kazandığı dünya çapında tarihî zaferlerin önünü açtı. İkincisi ise işçi hareketinin gelişimine sürekli gem vuran bir faktör olup çıktı ve defalarca hem bu hareketi hem de koskoca devletleri ve halkları ağır yenilgilere sürükledi.

1905-1907 Rus Devrimi, dünya tarihinde olduğu kadar dünya devrimci sürecinde de önemli bir dönüm noktasıydı. Bu, emperyalist çağdaki ilk halk devrimiydi. Rusya proletaryasını devrimci hareketin öncüsü konumuna yükselterek ülkenin muazzam devrimci demokratik potansiyelini ve işçi hareketinin olgunluğa eriştiğini ortaya koydu. İşçi sınıfı, kitlelerin önderliğini burjuvazinin elinden çekip aldı ve tarihte ilk kez, burjuva demokratik bir devrimin önderi, egemeni olarak öne çıktı. Bu, proletaryanın, nüfusun azınlığını oluşturduğu bir ülkede bile bir devrime önderlik etme yeteneğini kanıtladı. İktidarın ele geçirilmesinde demokratik köylü kitlelerin proletaryaya yardım etme yeteneğini gözler önünde seren devrim, burjuvazinin karşıdevrimci karakterini de açıkça ortaya çıkardı.

Devrimin akışı içinde kitle mücadelesinin yeni yöntemleri ve biçimleri önerildi ve sınandı. Büyüyüp silahlı bir ayaklanmaya dönüşen kitlesel bir siyasal grev pratikte ilk kez yapıldı. Proletaryanın ve köylülüğün devrimci demokratik diktatörlüğü, embriyon haliyle, işçi vekilleri sovyetleri biçiminde varlık kazandı.

Devrimler tarihinde ilk kez, işçi sınıfının Marksist bir partisi, kendi programıyla, stratejisiyle ve taktikleriyle bağımsız bir siyasal güç olarak ortaya çıktı. İki siyasal çizgi –Bolşeviklerin savundukları devrimci, proleter çizgi ve Menşeviklerin reformcu, oportünist çizgisi– devrimci kavgaların potasında tarihsel bir sınavdan geçmek zorunda kaldı. Bu tarihsel sınav, reformcu yolun iler tutar yanının bulunmadığını ve işçi sınıfı için çok tehlikeli olduğunu tüm açıklığıyla gözler önüne serdi.

11 *Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Kongresi, Moskova, 1969, Prag, 1969, s. 149.*

Devrimci hareketin pratikleri, Lenin'in çalışmalarıyla derinlemesine geliştirilen Marksist devrim tarihinin sürekli zenginleşmesine katkı yaptı.

1905-1907 devrimi, büyük uluslararası öneme sahipti. Batılı kapitalist ülkelerde işçi sınıfının mücadelesine ivme kazandırmakla, aynı zamanda Asya'da ulusal kurtuluş hareketinin yükselmesini, Doğu'da yüz milyonlarca emekçinin dünya devrimci sürecine katılmasını teşvik etti ve işçi hareketi ile ulusal kurtuluş hareketlerinin emperyalizme karşı ortak mücadelede birleştirilmesi umudunu yarattı.

Devrimi izleyen yıllarda, işçi hareketinin daha da genişleyip derinleşmesine tanık olduğu kadar, içerdiği devrimci ve reformcu akımlar arasındaki mücadelenin şiddetlenmesine de tanık oldu. Bir dünya savaşı tehlikesine karşı mücadele, işçi hareketi için giderek artan bir önem kazandı. Kapitalizmin hem iktisadi hem de siyasal alanlarda gelişim eşitsizliğinin keskin şekilde artmasıyla belirlenen emperyalist evreye girmesi o tehlikeyi vahimleştirdi. Dünya en büyük emperyalist devletlerce zaten pervasızca paylaşılmıştı. Bunlar arasındaki dengenin bozulması dünyayı yeniden paylaşmaya yönelik girişimlere yol açtı, bu da ancak devletlerin bir bölümünün pahasına, yani savaş yoluyla gerçekleştirilebilirdi. Dünyayı yeniden paylaşma mücadelesine hazırlanan emperyalistler, yükselen proleter ve ulusal kurtuluş hareketini bastırmak için de savaştan yararlanmayı tasarlıyordu. Uluslararası proletaryayı şovenizmle zehirlemeyi, onun birliğini dinamitlemeyi, ilerici işçilerin büyükçe bir kısmını fiziki olarak ortadan kaldırmayı ve böylelikle kitlelerin devrimci taarruzunu zayıflatmayı umuyordu.

Uluslararası işçi hareketindeki devrimci kanat, ısrarla, halkın dikkatini artan savaş tehlikesine çekti ve bunu savuşturmak için işçi sınıfının çabalarını seferber etmeye uğraştı. Bu kanadın etkisiyle, İkinci Enternasyonal'in Stuttgart (1907) ve Basel (1912) kongrelerinde, savaş çıkmasına karşı ya da zaten başlamış olan savaşın durdurulması için ve en önemlisi, savaşın yol açtığı krizin kapitalizmi devirmek amacıyla kullanılması için tüm sosyalist partiler adına işçileri mücadeleye çağıran kararlar benimsedi. Ne var ki, o zamanlar işçi partilerinin çoğunda oportünizmin artan etkisi, emperyalist devletler arasında bir çatışmayı savuşturmak için işçi hareketinin gücünün kullanılmasını önledi. 1914'te Birinci Dünya Savaşı patlak verdi. Milyonlarca subaydan ve askerden oluşan ordular, kapitalist tekellerin talancı hırslarını tatmin etmek için dört yıl boyunca karşılıklı bir kırım çılgınlığına girişti. On milyonlarca insan öldürüldü ya da sakatlandı, koca koca devletler kıtlığa, açlığa ve yıkıma mahkûm edildi. Savaş, halklar için en büyük felaketlerin kaynağı olarak emperyalizmin gerçek yüzünü açıkça ortaya serdi. İkinci Enternasyonal partilerinin oportünist çoğunluğu, savaşta kendi ulusal emperyalist burjuvazisini destekledi. Öylelikle, emperyalistlerin insanlığı fırlatıp içine attığı korkunç yıkımın ve katliamın siyasal sorumluluğunu da üstlendi. İkinci Enternasyonal dağılarak düşman si-

yasal kamplara ayrıldı, böylece oportünizmin ve reformizmin felaket getiren sonuçlarını ortaya koydu.

İşçi hareketinin yalnızca devrimci kesimi enternasyonalist ilkelerine bağlı kaldı. Rusya’da Lenin’in Bolşevik Partisi, emperyalist savaşı, “kendi” hükümetinin siyasetini şiddetle reddederek öne çıktı ve savaşın devrimci yollarla sona erdirilmesi çağrısı yaptı. Bulgaristan’da “Tesnyak” partisi, Sırp Sosyal Demokratları ve bazı başka partilerdeki (Almanya, İtalya vb.) solcu gruplar, enternasyonalist tutumu benimsedi. İşte tam da devrimci enternasyonalistlerin faaliyetleri, uluslararası işçi hareketinin sonraki canlanışına zemin hazırladı, ama artık bunu yeni bir temelde, reformizmden ve oportünizmden arındırılmış olarak gerçekleştirdi.

Sosyalizmin ve komünizmin zaferler çağını açan *Büyük Ekim Sosyalist Devrimi*, uluslararası işçi hareketinde belirleyici bir dönüm noktasıydı. Bu devrim, dünya tarihinin akışını kökten değiştirdi ve dünyanın gelişimine yeni bir yön verdi. Emperyalizm cephesini yardı ve onun yekpare üstünlüğüne son verdi.

İnsan soyunun tarihinde, bu, işçi sınıfına ve uluslara yalnızca biçimsel haklar tanımakla kalmayıp bunlardan yararlanmanın maddi koşullarını da sağlayan ilk devrimdi. Geniş topraklarda, en büyük emperyalist devletlerden birinin yıkıntıları üstünde, insanın insan tarafından sömürülmesine son veren bir emekçi halk devleti kurdu. Devrim, emperyalist savaştan çıkmanın pratik yolunu gösterdi. Yeni devrimci hükümetin ilk yasama etkinliklerinden biri, anlamsız ve canice kan dökme eylemlerine son vermeleri için tüm ülkelerin halklarına ve hükümetlerine çağrı yapan Lenin’in Barış Kararnamesi’ydi. Uluslararası ilişkilere dair yeni ilkeler ilan edilerek uygulamaya konuldu.

Devrim, tüm uluslara, öncelikle de bağımlı ve ezilen halklara, ulusal sorunu çözmenin doğru yolunu gösterdi.

Ekim Devrimi’nin dünya çapındaki tarihî sonuçları, Lenin’in sosyalist devrim teorisinin evrensel karakterini, bu deneyimin muazzam önemini ve tüm uluslar açısından içerdiği dersleri kesin olarak ortaya koydu. Devrim, Marksist-Leninist teorisinin süregiden zenginleşmesi için yeni fikirler içeren zengin bir kaynak oldu. SSCB’de sosyalist devrim teorisi ve pratiği, uluslararası proletarya için muazzam bir önem ve anlam kazandı.

Rusya’da sosyalist devrimin zaferi, Marksist-Leninist fikirlerin çekim gücünü, Bolşevik Parti’nin stratejisinin ve taktiklerinin doğruluğunu onayladı, böylelikle tüm ülkelerde emekçilerin demokrasi, sosyalizm ve barış mücadelesini kolaylaştırdı.

Dünyanın her yanındaki sömürülen ve ezilen yığınlar, kapitalist sistemin çelişkilerinin keskin şekilde şiddetlendiği koşullarda Ekim Devrimi’nin dolaysız etkisiyle silkinip eyleme geçti. Devrimden bir yıl sonra, Kasım 1918’de, Almanya’daki mutlakçı Kayzer rejimi bir burjuva demokratik devrimiyle alaşağı edildi. Devrim dalgası, Avusturya-Macaristan’daki Habsburg monarşisini

silip süpürdü. Bu imparatorluğun yıkıntılarında Avusturya, Macaristan ve Çekoslovakya cumhuriyetleri doğdu. Doğu Avrupa'da bağımsız bir Polonya devleti kuruldu. Sırbistan'ı ve diğer Güney Slav bölgelerini, Bulgaristan'ı ve Romanya'yı devrimci hareket sardı. Batı Avrupa ülkelerini –Fransa'yı, İtalya'yı, Britanya'yı, Hollanda'yı, Danimarka'yı ve başkalarını– grevler, hükümet karşıtı kitlesel gösteriler ve toplantılar dalga dalga kapladı. 19. yüzyılda kâhince bir ileri görüşlülükle düzinelerce tacın sokakları kirleteceğini yazmış olan Engels'in bu öngörüsü tam anlamıyla gerçek oldu.¹²

Güçlü bir devrimci şahlanmanın olduğu o ortamda, birçok ülkede komünist partiler kuruldu. 1919'da Komünist Enternasyonal oluşturuldu ve devrimci partilerin kurulmasını hızlandırması, böylelikle de işçi hareketine kapitalizm karşısında zafer için nihai silahı sağlaması istendi.

Rusya'da emekçi halkın zaferi, ulusal kurtuluş hareketine büyük ivme kazandırdı. Sömürge ve bağımlı ülkelerin halkları, sömürgeci baskıyla mücadele için taze bir coşkuyla ayağa kalktı.

Uluslararası işçi hareketinin tarihinde bir sonraki dönem, *faşist Mihver güçlerinin İkinci Dünya Savaşı'nda (1939-1945) bozguna uğratılmasıyla* başladı. Bu, insanlık tarihindeki en kanlı savaştı. Toplumsal yaşamın tüm alanları üzerindeki etkisi daha önce benzeri görülmemiş nitelikteydi. O devasa savaşta tüm ulusların ve ülkelerin geleceği tehlikedeydi. Faşizme karşı zaferin dünya çapındaki tarihî önemi burada yatar. Sovyet ordusu ve halkı, faşizmi ve Japon militarizmini bozguna uğratan belirleyici güçtü. Bu gerçeğin anlamı ve önemi, döneminin sınırlarını katbekat aşyordu. Sovyet-Alman cephesi, yalnızca iki ordu arasındaki karşılaşmaya değil, iki uzlaşmaz toplumsal sistem arasındaki karşılaşmaya da sahne oldu: Temelden zıt iktisadi ve siyasal ilkelerin, bağdaşmaz kültürlerin ve ideolojilerin bir karşılaşmasıydı bu. Hitler Almanya'sının, emperyalist Japonya'nın ve bağlaşıklarının yenilgisi, tüm ilerici insanlığın, demokrasinin ve sosyalizmin çıkarlarına uygundu.

Faşizme karşı zafer, Avrupa'da ve Asya'da on bir ülkede daha, ve ardından da Küba'da, kapitalist sistemi alaşağı eden uzun bir dizi halindeki muzaffer halk devriminin yolunu döşedi. Bu gelişme, dünya tarihindeki önemiyle Ekim Devrimi'nden sonra ikinci sırada gelir: Sosyalizm tek ülkenin sınırlarını aşarak bir dünya sistemi olmuştur. Bu, savaş çıkması durumunda emperyalizmin kaçınılmaz olarak ağır bir yenilgi daha alacağını ve ister istemez “sosyalizmin genişlemesi”ne¹³ yol açacağını belirten Lenin'in öngörüsünü doğruladı.

Sovyet Rusya'nın tek başınayken karşılaşmış olduğu üzere, işçi sınıfının, emekçi halkın yönetimi devralmasından sonra emperyalist silahlı müdahaleyle

12 Bkz. Marx/Engels, *Yapıtlar*, Dietz Verlag, Berlin, 1962, C. 21, s. 351.

13 V. İ. Lenin, “Ekim Devrimi'nin Dördüncü Yıldönümü”, *Toplu Yapıtlar*, C. 33, Progress Publishers, Moskova, 1966, s. 56; V. İ. Lenin, “M.Y.K., Moskova Sovyeti ve Sendikalar Toplantısı”, *Toplu Yapıtlar*, C. 27, Progress Publishers, Moskova, 1965, s. 423.

ve kanlı bir iç savaşla karşılaşacağı bir durumu önlemek gibi devasa bir tarihî görevi başarmayı, Sovyetler Birliği'nin gücü ve saygınlığı mümkün kıldı. Sadık ve güvenilir dostların siyasal desteğine ve yardımına dayanarak kapitalizmden sosyalizme geçiş döneminin zorluklarını aşmak daha kolaydı.

Dünya kapitalizminin mevzileri büyük zaafa uğratıldı. Avrupa'da kapitalizm, en derin köklerine kadar sarsılmış olarak savaştan çıktı. Yalnızca Doğu Avrupa değil, Batı Avrupa ülkelerinin de çoğunda –iktisadi temelden ideolojik temele kadar– kapitalizmin tüm temellerinin istikrarsızlığı tipik bir olguydu. Antifaşist mücadelenin akışı içinde sosyalist ve diğer yurtsever örgütlerin komünistlerle omuz omuza dövüştükleri Direniş'in saflarında halkçı, demokratik güçlerin birliği sağlanmış ve pekişmişti. Komünist partiler, faşist istilacılara ve işbirlikçilerine karşı en özverili ve en tutarlı savaşçılar olduklarını kanıtlamışlardı. Uluslararası komünist hareket, sömürüden, ulusal ve toplumsal baskıdan kurtulma umudunu, gerçek barış ve sosyalizm umudunu tüm uluslara sunan sıkı örgütlü ve yüksek ilkeli bir güç olarak öne çıktı. Savaştan sonraki ilk yıllarda, birçok kapitalist ülkenin emekçileri, onlarca yıl süren önceki çetin sınıf mücadeleleri sırasında elde edemedikleri sosyopolitik kazanımlar elde etmeyi başardılar.

Sosyalist sistem, emperyalizmin temel güçlerini dizginleyerek ve kendine karşı çevirerek, onun yabancı halklara boyun eğdirme yeteneğini zayıflattı. Artık yabancı halklar, geri çekilmeye zorlanabilecek bir düşmanla yüz yüzeydi. Asya'da, Afrika'da ve Latin Amerika'da güçlü bir ulusal kurtuluş hareketi dalga dalga yükseldi. Dünya sömürge sistemi dağılmaya başladı. Bu süreç, yeni bağımsızlık kazanmış seksenden fazla devletin dünya haritasında belirmesiyle sonuçlandı. Bunlardan birçoğu, toplumsal dönüşümler yolunda şimdiye kadar oldukça büyük ilerleme kaydetti. Böylece –dünya sosyalizmiyle ittifak halinde– muazzam antiemperyalist potansiyellere sahip yeni bir güç doğdu.

Var olan sosyalizmin modern tarihte belirleyici bir faktör haline geldiği bugünkü durumda, dünya işçi hareketi, örgütlü işçi hareketinde eş zamanlı olarak şekillenen iki temel unsurun ulaştığı sonuçları toparlamak ve Marksist-Leninistler ile sosyal reformcular arasındaki tarihsel anlaşmazlıkta kimin haklı olduğunu belirlemek için her gerekçeye sahiptir.

Reformcu muhalifler, yaşayan sosyalizmin zaferlerinin karşısına neyle çıkabilirdi?

İdeolojik bir akım olarak sosyal reformculuk genelde şu özelliklerle ayırt edilir:

- Kapitalizmden sosyalizme geçiş için bir proleter devriminin gerekliliğinin inkârı, toplumsal ilerlemenin yalnızca evrimsel biçimlerinin, yani gerçekte kapitalizmle uzlaşmaya yol açan biçimlerin kabulü;
- burjuva demokrasisine hayranlık ve parlamenter faaliyete mutlak bir değer yüklenmesi;

- tüm emekçi halkın önderi olarak işçi sınıfının sosyalist toplumu inşa etmede tarihî bir misyona sahip olduğu fikrine olumsuz bakış, toplumu sosyalist ilkelere göre yeniden yapılandırma mücadelesinde başarının olmazsa olmaz koşulu olarak proletarya diktatörlüğüne ilişkin Marksist-Leninist tezin reddi;
- sınıf mücadelesi fikri yerine sınıf işbirliği sloganının konulması, burjuvazinin egemen çevreleriyle ortaklığa ve kapitalist sistem çerçevesinde reformlara güven duyulması;
- bilimsel sosyalizmden kopma ve çeşitli burjuva ekonomik, siyasal ve felsefi teorilerine sarılma;
- proleter devrimine ilişkin teorinin ve pratiğin gelişiminde yeni bir aşama olarak Leninizmin taşıdığı uluslararası önemin inkârı.

Reformcu ideolojinin içeriği, kapitalist toplumda iki ana sınıfın varlığına uygun olarak, iki ideolojinin –burjuva ve sosyalist ideolojilerin– ortaya çıktığı yolundaki Marksist tezi kesin olarak kanıtıyor. Bu sınıflardan birinin gerilemesi diğersinin yükselmesine yol açar. Lenin’in belirttiği gibi, “tek seçenek vardır – ya burjuva ideolojisi ya da sosyalist ideoloji”.¹⁴

İkinci Enternasyonal’in dağılmasından sonra işçi hareketinde devrimci ve reformcu akımlar arasındaki ana sınır çizgisi, bir sosyalist devrimle ilgili tavrıydı ve daha özgül olarak, Ekim 1917’den sonra, Ekim Sosyalist Devrimi’ne yönelik tavrıydı. Önde gelen sosyal reformcular, iktisadi açıdan geri bir ülke olduğu için Rusya’nın sosyalist bir devrim için henüz olgunlaşmadığını öne sürdüler. Devrim buna rağmen gerçekleştikten sonra ise fiilen devrime karşı duruş sergilediler, yeni bir toplum oluşturmanın zorluklarından zevk alırcasına, durmaksızın devrimin hezimete uğrayacağı öngörüsünde bulundular.

Lenin’in önderliğindeki Rusya işçi sınıfı, Bolşevik Parti, tüm bu kasvetli kehanetlere kulak asmadan sosyalist inşa çalışmalarına fiilen girişti. Bu çalışmaları yaparken katlanmaları gereken elverişsiz koşullara (ekonominin az gelişmişliğine, uzun yıllar süren emperyalist savaşın ve iç savaşın ağır yıkımlarına, düşman kapitalist kuşatmaya) meydan okuyarak, devrimin getirdiği inşa görevlerinden yüz akıyla çıkmak için yaratıcı bir ruhla yeni yollar ve araçlar arayarak, reformculuğun gözüne aşılamayacak gibi görünen ve hep öyle kalan sosyalizme geçişle ilgili “sonu olmayan” sorunları çözmenin pratik bir örneğini ortaya koydu. SBKP’nin önderliğinde, kısa bir tarihsel dönem içinde sosyalist bir toplum kuruldu.

Birçok kapitalist ülkede, Sosyal Demokrat, reformcu partiler uzun zamandan beri, belirli ülkelerde onlarca yıldan beri iktidardaydı. Bu sürede işçi sınıfı inatçı mücadelesiyle burjuvaziyi bazı ödünler vermeye zorladı. Modern toplumsal ve siyasal sorunlara getirdiği gerçek çözüm örnekleriyle, yaşayan sosyalizmin başarıları bunu belirleyici derecede kolaylaştırdı.

14 V. İ. Lenin, “Ne Yapmalı?”, *Toplu Yapıtlar*, C. 5, Progress Publishers, Moskova, 1975, s. 384.

Reformcular, sanayileşmiş kapitalist ülkelerde işçi sınıfının yaşam koşullarında belirli bir düzelmeye olmasını çoğunlukla kendilerine bağlarlar. Ne var ki, toplumu yeniden yapılandırmayla ilgili temel sorunlarda hiçbir başarının sağlanmadığını onlar bile itiraf ediyorlar. Onlar, işçi hareketinin devrimci kanadına karşı çıkarılarken, yıkımlar ve güçlükler olmadan, sınıf mücadelesi olmadan sosyalizmi kurmaya pek çok kez ve onlarca yıl boyunca söz verdiler. Bu sözler yerine getirilmedi. Son çözümlemede, reformcu partiler hiçbir ülkede kapitalizmin “yerine” sosyalizmi “koyma”yı başaramadılar. Gerçekte, çoğu kez ancak gönülsüzce bu amaca yönelik çaba gösterdiler.

Sosyal Demokratlarca kurulan hükümetler yönetimdeyken tekeli sermaye çoğunlukla mevzilerini elinde tutar. Bazı ülkelerde Sosyal Demokratlar ve burjuva partileri koalisyon hükümetleri kurdu. Bu tür hükümetler, düpedüz faşist rejimler şöyle dursun, gerici hükümete bile elbette yeğlenebilir. Bununla birlikte, reformcuların faaliyetleri burjuva toplumunun sınırları içinde tutulur. Burjuvazinin fiili egemenliği her yerde onların ellerini, kollarını bağlar.

İşçi hareketinin gelişiminin devrimci yoluna karşı çıkan reformist teorisyenler, Marksist-Leninistleri, demokrasiyi reddetmekle ve küçümsemekle suçladılar ve suçluyorlar. Marksist-Leninist proletarya diktatörlüğü öğretisi karşısında, bir tür sınıfsız demokrasiyi yüceltiyorlar. Ne var ki tarih, bu anlaşmazlığı proleter devrimciler lehine çözmüştür.

Lenin’in işaret ettiği gibi, emperyalizmin ayırıcı özelliklerinden biri, “*her yönden, her alanda siyasal gericilik...*”tir.¹⁵ Bu nedenle, kapitalist ilişkilerin korunup sürdürülmesi, egemen burjuvazinin en gerici kesimlerinin acımasız, terörist baskı araçlarına başvurması tehlikesini sürekli bir tehlike olarak içerir. Bu tehlikeyi bertaraf etmekte etkili biricik faktör, en başta ve öncelikle işçi sınıfı olmak üzere, halk yığınlarının karşıt eylemidir. Tekelci kapitalizmin temellerini koruyup sürdüren reformcular, öylelikle, bu tehlikenin sürmesine katkıda bulunurlar. Bunu göz ardı eden, umutlarını körü körüne parlamenter “oyunun kuralları”na bağlayan, işçi sınıfının eylem birliğine direnen reformcu partiler, sağcı güçlerin saldırısı karşısında işçi sınıfını zayıflattılar. Sözcüleri, Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra Sosyal Demokrasinin birçok kez (toplam olarak on yıldan fazla) iktidar olmasının ardından siyasal ortamın hızla sağa kayarak Nazi Partisi’nin iktidarı ele geçirmesiyle sonuçlandığı Almanya’da durum böyle oldu. Tüm çabalarını Komünist Parti’yle mücadele üzerinde yoğunlaştıran ve sağ kaynaklı somut, gerçek, ölümcül tehlikeye gözlerini yuman o zamanki Alman Sosyal Demokrat liderlerin uzağı göremeyen tutumunun böyle bir şeyin mümkün olmasındaki vebali hiç de az değildi. Tüm bunlar, nihayet Alman işçi sınıfının, tüm emekçi halkın uğradığı trajik felaketle sonuçlandı ve yalnızca komünist hareketin değil, Sosyal Demokrat hareketin de ağır kayıplar verme-

15 V. İ. Lenin, “Emperyalizm ve Sosyalizmdeki Bölünme”, *Toplu Yapıtlar*, C. 23, Progress Publishers, Moskova, 1964, s. 106.

sine neden oldu. Nazilerin Almanya’da iktidarı ele geçirmesi, on milyonlarca insanın öldüğü İkinci Dünya Savaşı’na yol açtı.

Proletarya diktatörlüğü uygulamaları neleri gösterdi?

Bu, SSCB’de, sosyalist bir toplum inşa etmenin aracı haline geldi. Gerçekten sosyalist demokrasi –çoğunluk için demokrasi– ülkede zafere ulaştı. Sovyetler Birliği’nde ve diğer sosyalist ülkelerde toplumsal ve siyasal eşitsizlik kökten giderildi: İnsanın insan tarafından sömürülmesi son buldu ve üretim araçları tüm toplumun mülkiyetine verildi. Sovyetler Birliği’nde demokrasinin gelişmesi, “proletarya diktatörlüğü devleti olarak doğan devletin, yeni, çağdaş aşamada tüm halkın devleti olduğu, tüm halkın çıkarlarını ve iradesini ifade eden bir organ haline geldiği”¹⁶ bir durumla sonuçlandı.

Avrupa uluslarının faşist istilacıların sultasından kurtarılması, topyekün yağmalanma ve fiziki olarak yok edilme tehlikesini savuşturması, ancak dünyada güçlü bir sosyalist devletin varlığı sayesinde mümkün oldu. Başka bir deyişle, dünya çapında emekçilerin özgürlükleri ve kazanımları, kesinlikle, proletarya diktatörlüğünün kurulması sayesinde korunup kollandı. Tarihsel gerçek, bu sorunda da komünistlerden yanaydı.

Uluslararası işçi hareketi, çeşitli *sol oportünist eğilimlerle* de uğraşır durdu.

“Sol” oportünistlerin geçmişteki ve bugünkü tutumlarının sözde radikalizmi ve “devrimci”liği, içinde yaşadıkları koşullara aşırı öfke duyan ama proleter, bilimsel sosyalizm fikirlerini ve ilkelerini özümsemeye henüz hazır olmayan kapitalist toplumdaki sayısız ara toplumsal grubun zihin bulanıklığını ve yön şaşkınlığını yansıtıyor.

“Sol” oportünizm her zaman şu özellikleriyle ayırt edilmiştir:

– Devrimci dönüşümlerin temelini kurmaya dönük gündelik çalışmaları tümenden küçümseyen gösterişli sloganlara düşkünlük;

– nesnel durumu, yani devrimci bir krize doğru ilerleme derecesini, siyasal güçlerin mevzilenişini, kitlelerin duygularını ve kararlı eyleme ne derecede hazır olduklarını hesaba katmak istemeyen maceracılık;

– küçük burjuva katmanlara ve lümpen proletaryaya toplumsal yönelim;

– işçi sınıfının ekonomik ve sosyal mücadele deneyimine sahip temel, siyasal olarak faal kitlesine karşı düşmanca ya da nihilist tavır;

– kâh işçilerle aydınlar aleyhine konuşarak kâh aydınlarla işçiler aleyhine konuşarak, kafa ve kol emeğiyle çalışanları karşı karşıya getirme çabaları.

Reformculuk gibi, “sol” oportünizm de sırf kısır olmakla kalmaz, aynı zamanda işçi sınıfına ve hareketine çok zarar verir. “Ultra solcular” denilen kişilerin, fikirlerini pratiğe dökmeye yönelik tüm girişimleri sonuçsuz kalmıştır. Gericilik, işçi sınıfına karşı, işçi örgütlerine karşı ve tüm demokratik güçlere karşı kitlesel vahşi misillemelere girişme bahanesi olarak, çoğunlukla onların

eylemlerinden yararlanmıştı. Bu türden maceralar, birçok kez devrimci hareketi geriletmiştir.

İşçi hareketi tarihinin gösterdiği gibi, sağ ve “sol” oportünizm arasında derin bir bağ vardır. Solcu sapmalar, Sosyal Demokrasinin sağ kanat liderlerinin oportünist “günah”larına tepki olarak işçi hareketinde defalarca sahneye çıktı. Buna karşılık, son çözümlemede, solcu aşırıları da daima sağ oportünist görüşleri, sosyal reformcu duyguları beslediler ve pervasızlıklarıyla, maceracılıklarıyla işçilerin bir kısmını küstürdüler.

Ama tek mesele bu da değildir. Sağ oportünist ve solcu anlayışlar arasındaki sınır çizgisi ideolojik ve teorik alanda oldukça net olmasına karşın pratik siyaset alanında, aralarındaki dolaysız bağların bilinen örnekleri az değildir. Komünizm ve Sovyet düşmanlığı, bunların en tipik ortak zeminidir. Bu zemin, oportünizmin sağ ve “sol” çeşitlerine aynı ölçüde atfedilebilen melez anlayışların beslendiği ortamdır.

İşçi hareketinin somut ilerleyişiyle ortaya çıkan oldukça önemli birkaç süregelen sorun, bu hareketin tarihi boyunca izlenebilir.

Bunlardan biri, üstelik proletaryanın dünyadaki tarihsel rolünü anlamak için vazgeçilmez olanı, *hareketin gelişiminin niteliği ve yönüdür*.

En erken Marksist belgeler, öncelikle de *Komünist Manifesto*, proletaryanın gelişimine dair belli başlı tezleri daha o zaman içermiştir. Kapitalist toplumdaki ana, yükselen toplumsal güç olarak gelişiminin başlıca ayırıcı özellikleri de bunlarda genel çizgileriyle verilmiştir.

Birincisi, proletarya sayısal olarak büyür. Toplumun küçük bir kesimiyken, gitgide kitlesellenen bir sınıfa dönüşür. En sonunda, en gelişmiş ülkelerin örnek olduğu gibi, proletarya, ücret karşılığı çalışan nüfusun çoğunluğunu kucaklar.

Proletaryanın sayıca artışına koşut olarak iç yapısı da değişir. Aynı zamanda, işçi sınıfının sınıai çekirdeği durmaksızın önem kazanır, çünkü kafa emeğinin payının gitgide artmasını gerektiren en gelişmiş, en modern üretici güçlerle doğrudan doğruya bağlantılıdır.

Niceliksel ve niteliksel değişikliklere örgütsel gelişim eşlik eder. İşçi sınıfının siyasal partilerine, sendikalara, kooperatiflere vb. ilişkin tarihçeler, uluslararası işçi sınıfı hareketinin tarihine dâhil unsurlardır.

Komünist partilerin ve dünya komünist hareketinin, ayrı ayrı ülkelerin işçi hareketindeki ve bir bütün olarak uluslararası işçi hareketindeki *öncü rolü* sorunu özellikle önemlidir. Komünist Parti, hareketin en dinamik ve kararlı kesimidir, bilimsel bir teoriyle donanmış önder unsurudur. “Parti,” diyordu Lenin, “sınıfın siyasal bilinçli, ileri kesimidir, öncüsüdür. O öncünün gücü, sayısına kıyasla on kat, yüz kat, hatta yüz kattan bile büyüktür.”¹⁷ Lenin hem en önemli hem de en zor meselenin, “Parti’yi, kitlelerden kopmasına meydan vermeden,

17 V. İ. Lenin, “Vera Zasulic Tasfiyeciliği Nasıl Yerle Bir Ediyor?,” *Toplu Yapıtlar*, C. 19, Progress Publishers, Moskova, 1964, s. 406.

aksine, kitlelerle bağıını gitgide daha da sıkılaştırarak, onları devrimci bilinçle yoğurarak ve devrimci mücadele için ayağa kaldırarak, devrimci proletaryanın öncüsüne dönüştürme...¹⁸ meselesi olduğuna inanıyordu. Komünist partilerin ortaya çıkışından beri, komünistlerin işçi hareketindeki yerini ve rolünü büyük bir dikkatle ve en kapsamlı şekilde tahlil etmeksizin, işçi hareketinin tarihini incelemek hiçbir zaman mümkün olmamıştır.

Uluslararası işçi hareketinin tarihi boyunca izi sürülebilen önemli bir problem, *proletaryanın sınıf mücadelesinde ulusal olanla uluslararası olanın bağıntısını* saptamaktır. Uluslararasıçılık, yani enternasyonalizm, farklı kapitalist ülkelerde işçi sınıfının aynı durumda olmasından doğmuştur; sınıf mücadelesinin hedeflerini ve dünya devrimci sürecini yöneten yasaların evrensel karakterini yansıtır. Aynı zamanda, ayrı ayrı ülkelerde sınıf mücadelesinin özgül özellikleri, ulusal topraklara derinden kök salmıştır ve verili bir ülkenin geleneklerince, farklı tarihince, ulusal kültürünce ve ulusal karakterince koşullandırılır. Uluslararası olanla ulusal olanın somut karşılıklı ilişkisine dair doğru bir değerlendirme yapmak, proletaryanın gücü ve mücadelesinin başarısı için her zaman bir ön gereklilik olmuştur.

Uluslararası dayanışma, işçi sınıfının bütün öğelerini birleştirip bütünleştirir. Ne var ki, tarihi boyunca proletaryanın konumu, örgütlenme düzeyi, işçi hareketinin siyasal ve ideolojik biçimleri ve fiili rolü, farklı ülkelerde ve ülke gruplarında aynı olmamıştır. Bu, proleter enternasyonalizmi ilkelerinin gerçekleştirilme biçimlerini de elbette etkiler. Var olan ve kısmen çoğalan tüm farklılıklara rağmen, ağır basan eğilim, işçilerin karşılıklı bağımlılığının ve işbirliğinin uluslararası bir çapta artması yönündedir. Üretimin, mübadelenin ve sermayenin gitgide uluslararası bir hal alması (kapitalist sistemde ortak pazar ve çokuluslu tekeller bunun özgül bir ifadesidir), ücretli emeğin çıkarlarının ulusal ölçekten daha geniş bir ölçekte savunulmasını zorunlu kılıyor. Sınıf temelinde böyle bir birlik gereksinimi gitgide ivedi ve elle tutulur bir hal alırken, bu gereksinime ilişkin farkındalık da gitgide daha geniş olarak yayılıyor ve işçi hareketinin reformcu çevrelerine bile ulaşıyor. Kapitalist ülkelerde kitlelerin giderek genişleyen katmanlarıyla, saldırganlığa, militarizme, yeni sömürgecilğe, ırkçılığa, yeni faşist gericiliğe, tekeli bütünleşmeye ve çokuluslu tekellere karşı mücadeleye katılması, proleter enternasyonalizminin pratikte gelişmesine taze bir ivme kazandırıyor, işçi sınıfının uluslararası rolünün daha da güçlenmesi için daha büyük fırsatlar yaratıyor.

İşçi hareketinin tarihine ilişkin inceleme, *bir yanda bizzat işçi sınıfının kuruluşu ve öte yanda öncü toplumsal güç olarak, egemen sınıf olarak, halkın genel olarak gelişimine katkıda bulunması arasında bağ kurma sorununu* gündeme getiriyor. İşçi sınıfının ve işçi hareketinin gelişmesinin farklı aşamalarında, bu

18 V. İ. Lenin, "Bir Gazetecinin Notları", *Toplu Yapıtlar*, C. 16, Progress Publishers, Moskova, 1966, s. 209.

sürecin değişik yönleri farklı bir önem kazanır. Uluslararası işçi örgütlerinin kurulduğu dönemde, proletaryanın toplumsal, siyasal ve ideolojik kurtuluşu ya da Lenin'in ifadesiyle, genel demokratik kitleden ayrışıp belirginleşmesi, toplumsal ilerlemenin ana lokomotifi olarak yerini sağlamaştırmasında büyük bir rol oynamış olmakla birlikte, daha sonra ön plana çıkan görev, proleter olmayan nüfusun daha geniş kesimleriyle gitgide yakınlaşma, en önemli toplumsal, ulusal ve genel insani problemlerin çözümünde proletaryanın fiili egemenliğini sağlama görevi oldu.

İşçi sınıfının ekonomik ve siyasal talepleri, geniş halk kitlesinin çıkarlarını yansıtır. Termonükleer dünya savaşının önlenmesi, hangi biçimde olursa olsun insanın insanı sömürmesine son verilmesi, bundan kaynaklanan yoksulluğun ortadan kaldırılması, kıtlığın ve hastalığın kökünün kazınması, ayrıca çevreyi korumaya, dünya kaynaklarını akılcı şekilde kullanmaya yönelik etkili önlemlerin alınması vb. gibi yaşamsal sorunların çözümü için, işçi sınıfının (öncelikle de sosyalist ülkelerde devletçe örgütlenen işçi sınıfının) belirleyici nitelikteki katılımının vazgeçilmez bir önem taşıdığı da kesinlikle apaçıktır.

"Devrimler, tarihin lokomotifleridir,"¹⁹ demişti Marx. Bu nedenle *devrim problemi* uluslararası işçi hareketinin tarihinde temel sorundur. Ayrıca büyük pratik önem de taşır. Lenin'in, Bolşeviklerin, geçmişteki tüm kayda değer devrimlerin tarihsel deneyimini derinlemesine incelemiş olmaları, bilimsel komünizmin kurucularının –Marx ve Engels'in– bu deneyimden çıkardıkları tüm genellemeleri, değerlendirmeleri ve sonuçları ayrıntılı olarak öğrenmiş ve hesaba katmış olmaları gerçeğinin, Ekim Devrimi'nin zaferini muazzam ölçüde kolaylaştırdığı iyi bilinmektedir.

Lenin'in, devrimci mücadele pratiğiyle, sosyalizmin tarihî zaferleriyle geçirliliği defalarca doğrulanmış ve doğrulanmakta olan proleter devrimi teorisini geliştirirken temel aldığı malzemeyi, işçi sınıfının tarihsel yaratıcılığı, uluslararası işçi hareketinin deneyimi sağlamıştı.

Dünya ölçeğinde kapitalizmden sosyalizme geçişin şimdiki koşullarında, geçiş biçimleri problemine dikkatle eğilmeye değer. Marx, sosyalizm yolunda geçiş aşamaları ve geçiş önlemleri sorununu kendi zamanında ortaya attı. "Bir yanda toplumun ekonomik temelinin henüz şekillenmemiş olduğu, öte yanda ise emekçi kitlelerin, eninde sonunda toplumun köklü değişimine yardım edecek bu tür geçiş önlemlerini hayata geçirebilecek kadar güçlü oldukları böyle bir geçiş durumu"²⁰ hesaba kattı.

Lenin, bu problemi enine boyuna irdeledi. Demokratik bir devrimin gelişip sosyalist bir devrime dönüşmesi sorununa, sosyalizme geçişin ekonomik ve

19 Karl Marx, "Fransa'da Sınıf Mücadeleleri", Karl Marx, Friedrich Engels, *Seçme Yapıtlar*, üç cilt, C. 1, Progress Publishers, Moskova, 1978, s. 277.

20 Marx/Engels, *Yapıtlar*, Dietz Verlag, Berlin, 1968, C. 16, s. 368-69.

siyasal biçimleri sorununa ilişkin kapsamlı bir çözümleme yaptı ve devrimci demokratik devlet fikrini ortaya attı.

Marksizm-Leninizmin kurucularının düşüncelerini temel alan komünist partiler, kendi ülkelerinin özgül koşullarına ve genelde dünyanın güncel gelişim aşamasına gerekli dikkati göstererek geniş kapsamlı demokratik reformlar içeren programlar hazırladılar. Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Toplantı Belgesi'nde belirtildiği gibi, her parti, kendi siyasetini tasarlarırken, mücadele çizgilerini, biçimlerini ve yöntemlerini, kendi ülkesinde sosyalizme götüren şu ya da bu yolu, bunu inşa etmenin biçimlerini ve yöntemlerini seçerken tamamen bağımsızdır.²¹

Toplumun iktisadi yapısında derinlemesine demokratik dönüşümlerle ilgili görevler, demokratik birliğe dayalı bir devlet, sol cephe güçlerinden oluşan bir hükümet, tekel karşıtı bir demokrasi kurma fikri – bunlar ve günümüzde komünist partilerin koydukları diğer program ilkeleri, sosyalizm mücadelesinin iç sosyoekonomik ve uluslararası ön gerekliliklerinin hayli olgunlaştığı yerlerde ara biçimler ve geçiş biçimleri olarak rol oynaması istenen hususlardır.

Hem siyasal hem de ideolojik açılardan olağanüstü önem taşıyan *devrim ve reform bağıntısı* problemi, Marksist-Leninist sosyalist devrim teorisinin bir bileşenidir. Uluslararası işçi hareketinin tarihi, bu alanda da zengin malzeme içermektedir.

Lenin, bu bağıntıyı şöyle tanımladı: “Hiç kuşku yok ki, ‘reform’ kavramı ‘devrim’ kavramının zıddıdır. Bu karşıtlığı hatırlamamak, bu iki kavramı ayıran çizgiyi hatırlamamak, bütün tarihsel irdelemelerde sürekli olarak çok ciddi hatalara yol açar. Ama bu karşıtlık mutlak bir şey değildir, bu çizgi ölü bir şey değil, canlı ve değişen bir şeydir, her bir tikel olguda bunu belirleyebilmek gerekir.”²²

Devrim, verili bir sosyoekonomik sistemin ortadan kaldırılmasını, yeni bir niteliğe geçişi ifade eder. Reform ise kurulu sistemin çerçevesi içinde yapılan bir değişikliktir; ne var ki bir reform, nihai zaferle taçlanmamış devrimci bir mücadelenin yan ürünü olabilir. Öte yandan, reformlar, işçi hareketinin belirli mevzileri ele geçirmesine, işçi sınıfının ve diğer emekçi halkın durumunda düzelme olmasına, demokratik hakların ve özgürlüklerin genişlemesine yol açabilir. Belirli koşullar altında, reformlar, işçi sınıfının kuvvetlerini, emekçi halkı belirleyici bir ileri hamle için seferber ederek devrim hazırlığında önemli bir faktör olabilir. Her şey, reformları avantaja çevirmekte hangi sınıfın başarılı olduğuna bağlıdır.

İşçi sınıfının oluşumuna ve yükselişine ilişkin en temel problemler, *uzun ideolojik gelişmenin ana çizgisi olan keskin bir ideolojik mücadele* konusudur.

21 Bkz. *Komünist ve İşçi Partileri Uluslararası Toplantısı, Moskova, 1969, s. 37.*

22 V. İ. Lenin, “Bir Yıldönümü Dolayısıyla”, *Toplu Yapıtlar, C. 17, Progress Publishers, Moskova, 1968, s. 115-16.*

Zaman elbette ki ideolojik mücadelenin içeriğinde ve biçimlerinde sürekli düzeltmeler yapar. Zamanında çağdaşlarını çok meşgul etmiş olan bazı düşünce akımları ve belirli teoriler çoktan unutulup gitmiştir ve yalnızca sosyopolitik düşünce tarihini inceleyenler için ilgi konusudur. Bazılarıysa değişim geçirip yeni koşullara uyum sağlamıştır. Mücadelenin gerçek sınıfsal anlamı değişmeden kalmıştır. Uzlaşmaz sınıflara dayalı kapitalist toplumun ekonomik, toplumsal, siyasal çelişkilerini ve –uluslararası düzlemde– iki sistem, yani kapitalist ve sosyalist sistemler arasındaki mücadeleyi şekil değiştirmiş halde yansıtır.

Bu mücadelede aşağıdaki üç ana doğrultunun izi sürülebilir.

Birinci doğrultu, amaçlar ve ülküler için ideolojik mücadeledir. Marx ve Engels bilimsel sosyalizmi geliştirerek eskiden ütopyacı nitelik taşıyan ideal bir toplumsal düzenle ilgili kavramları maddi bir temele oturtular. Tüm biçimleriyle insanın insanı sömürmesine ve ezmesine, tüm biçimleriyle toplumsal eşitsizliğe son verme temelinde toplumu sosyal ve siyasal olarak örgütleme çabası, ilk doğduğu andan beri Marksist-Leninist dünya görüşünün ayrırcı özelliği olmuştur.

Gerici güçler, insanlar arasındaki –ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel, ırksal, ulusal vs.– eşitsizliğin sürekli ve güya giderilemez olduğu fikrine dayanan bir toplumsal düzen modelini, Marksizm-Leninizmin toplumsal idealinin karşısına koyuyorlar.

Marx ve Engels'in zamanında böyle fikirleri çoğunlukla feodal ideologlar savunuyordu. Sonraları, burjuvazi ilerici toplumsal işlevlerini yitirdiği zaman, kapitalist sistem yandaşları bu anlayışı gitgide daha çok benimsediler. Şovenizm ve ırkçılık yandaşlarına, sömürgeci işgali ve başka halkların köle yapılmasını savunanlara bu anlayış yol gösterdi. Bu fikirler, 20. yüzyılda en aşırı anlatımını faşizm ideolojisinde buldu. Faşizmin bozguna uğratılması, "birçok halkın yaşamında derin izler bıraktı ve dünyanın çehresini değiştirdi".²³ Ne var ki, bugün bile bu türden fikirler, emperyalizmin ideolojik cephaneliğinde büyük yer tutuyor. Bunlar, yaklaşan dönüşümler karşısında modern burjuvazinin korkusunu, bazen de tekelci devlet kapitalizminin hızla gelişmesiyle varlığının temelleri sarsılan küçük burjuvazinin umarsızlığını yansıtıyor.

Bu türden fikirlerle mücadele, devrimci işçi hareketinin ve onun komünist öncüsünün yürüttüğü mücadelenin ayrılmaz parçası olmuştur ve hâlâ öyledir.

İkinci doğrultu, toplumsal gelişimin öncü gücü sorunuyla ilgili ideolojik mücadeledir. Marx, Engels ve Lenin, işçi sınıfının dünyadaki tarihî misyonuna ilişkin öğretiyi doğrulayıp kanıtladılar ve geliştirdiler. Toplumsal üretimdeki ve toplumun genelindeki yeri sayesinde, emekçi kitleleri arkasında toplayabilme, eşitsizliğe ve sömürüye dayalı sosyoekonomik sistemi kökten, devrimci bir

23 L. İ. Brejnev, *Lenin'in İzinde*, Progress Publishers, Moskova, 1975, s. 551.

tarzda ortadan kaldırmayı başarabilme yeteneğine sahip toplumsal güç, kesinlikle işçi sınıfıdır.

Yüz yılı aşkın süreden beri, toplumsal gelişimin öncü gücü olarak çeşitli başka toplumsal grupları öne çıkaran tasarılarla bu öğretiyeye karşı çıkmıştır. Kapitalist sistemin en ilkel savunucuları, “üretici” ve “örgütleyici” bir sınıf olarak burjuvazinin ilerici özüne ilişkin tezi savunmayı sürdürüyor. Üstelik, modern burjuva toplumunun, “büyüleriyle çağırmış olduğu cehennem güçlerine artık hükmedemeyen büyücü”ye her zamankinden daha çok benzediği, “burjuva toplumunun koşullarının, yarattığı zenginlikle bağdaşamayacak kadar dar olduğu”²⁴ gerçeğini bile bile görmezlikten geliyorlar. Daha sofistike burjuva ideologları, teknik eğitim almış bürokrasiyi, yöneticileri vb. öncü toplumsal güç rolüne “aday” gösteriyor.

Orta sınıf denilen kesimin artan rolüne ilişkin burjuva ve reformist-revizyonist teoriler günümüzde yaygın olarak gündeme getirilmektedir. Bu durumda, sınıfsal farklılaşmanın toplumsal ölçütlerinin yerine düpedüz teknolojik ölçütler koyuluyor. Toplumsal farklılaşmanın ana ölçütünün, “çalışmanın karakteri” olduğu öne sürülüyor. Buna dayanılarak, kentsel ve kırsal kesimde fiilen var olan orta katmanlar, büyük ölçekli makine sanayisi dışında istihdam edilen oldukça büyük bir işçi sınıfı kesiminin yanı sıra, bilimsel ve teknolojik devrime özgü süreçlerle en yakından bağlantılı, kalabalık ve hızla büyüyen işçi gruplarıyla da aynı kategoriye konuluyor. Bu toplumsal gruplar topluluğu, özel bir tür “yeni” sınıf olarak ilan ediliyor.

İşçi sınıfının dünya çapındaki tarihî görevine dair Marksist-Leninist öğretiyeyi savunmak, kapitalist sistemi şu ya da bu biçimde ideolojik olarak onaylayan böyle anlayışlara karşı amansız bir mücadeleyi beraberinde getirir.

Üçüncü doğrultu, bir devrimi ve genel olarak toplumsal dönüşümleri gerçekleştirmenin yolları ve araçları üzerindeki ideolojik mücadeledir. Tarihsel deneyimden anlaşıldığı gibi, yanlış, etkisiz yöntemlerin uygulanması, çoğunlukla sınıfsal çıkarların güdülediği bir tutumdur ve somut dönüşümleri önlemenin ya da geciktirmenin bir yoludur. Tarihin tanıklık ettiği üzere, reformizmin ve “sol” oportünizmin iflası, bu tehlikenin siyasal olarak ortadan kalkmış olduğu ya da bunlara karşı çıkmanın eskisi kadar ivedi bir gereklilik olmadığı anlamına gelmez. Proletaryanın ayrı ayrı bileşenlerinin tutumlarında, gelişim düzeylerinde, ideolojik etkilerin bağintısında vs. var olan farklılıklar, *işçi sınıfının hem geçmişini hem de bugününü yansıtan çeşitli eğilimlerin* işçi hareketi içinde varlığının nesnel zeminini oluşturur.

Proletaryanın siyasal öncüsünün –Marksist-Leninist partilerin– ikili rolünü belirleyen budur. İşçi sınıfını oluşturan tüm bileşenlerin yabancı etkilerden

24 Karl Marx, Friedrich Engels, “Komünist Parti Manifestosu”, *Toplu Yapıtlar*, C. 6, s. 489, 490.

ideolojik kurtuluşunu kolaylaştırmayı, aynı zamanda da ideolojik, siyasal ve örgütsel farklılıkları ve anlaşmazlıkları aşarak tüm işçi sınıfını kendi hakları ve toplumsal ilerleme için pratik mücadelede seferber etmeyi amaçlayan topyekûn bir uğraş gerektirir.

Uluslararası işçi hareketinin tarihsel deneyimini incelemek, dünya işçi sınıfının, tüm devrimci güçlerin önünde yeni fırsatların ve umutların belirlediği günümüzde özel bir ivedilik kazanıyor.

Birbiriyle bağlantılı iki süreç, son birkaç yıldır dünyadaki durumun ayırt edicisi olarak öne çıkmıştır. Bu, bir yandan, ÇHC'nin Maocu liderliğinin yıkıcı eylemleriyle baltalanamayacak şekilde, sosyalizm güçlerinin, sosyalist uluslar topluluğunun sağlamlaşıp güçlenmesidir. Var olan sosyalizm, dünya çapında tarihi öneme sahip göz alıcı sosyoekonomik başarılarla imza atmıştır. Bugün sosyalizm, ilerleme için sınırsız ufuklar açan ileri bir uygarlık olarak görülüyor. Öteki süreç ise kapitalist ülkelerdeki işçi sınıfının ve sosyalist olmayan tüm dünya bölgelerindeki başka özgürlük hareketi biçimlerinin yükselen mücadelesidir. Birbirini çöştürüp destekleyen ve sıklıkla birleşerek ortak bir taşkına dönüşen bu iki süreç, uluslararası sahnede barış, ulusal bağımsızlık, demokrasi ve sosyalizm lehine, kitlelerin çıkarına, hatırı sayılır değişikliklere yol açmıştır.

Uluslararası durumdaki değişikliklerle bağlantılı olarak, köklü toplumsal dönüşümler için yeni fırsatlar ve umutlar da doğmuştur. Militarizm ve gericilik güçlerine karşı hâlâ verilmekte olan kararlı mücadeleyle, Soğuk Savaş'tan yumuşamaya doğru, farklı sistemlere sahip devletlerin barış içinde bir arada yaşama ilkesine dayalı ilişkilere doğru bir dönüş başarılmıştır. Avrupa'da Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nın başarıyla tamamlanması bu yolda bir dönüm noktasıydı. Yumuşama ya da detant, kaynakları, özü ve sonuçları bakımından yalnızca uluslararası bir siyasal olgu değil, aynı zamanda toplumsal ilişkilerin gelişmesine katkıda bulunan sosyopolitik bir olgudur.

Nesnel faktörlerin olgunlaşması, bunları hayata geçirmek için gerekli öznel ön koşullar sorununa özel bir ivedilik kazandırıyor: Devrimci, proleter bilinç oluşumunun boyutu ve derecesi, siyasal öncünün gücü ve etkisi, işçi hareketinin, tüm emekçi kitlelerin önder gücü olarak hazırlık düzeyi.

Geçen birkaç on yılda bu alanda da dikkate değer değişiklikler meydana gelmiştir. Marksist-Leninist partilerin uzun yıllar boyunca emekçilerin sınıfsal çıkarlarını tutarlı şekilde savunarak işçi hareketi içinde yaptıkları çalışma; komünistlerin faal katılımıyla sendikaların zaman içinde kapitalist tekellerin tahakkümüne karşı sınıf mücadelesinde kazandıkları engin deneyim; işçi sınıfının grevlerde, gösterilerde, seçim kampanyalarında ekonomik ve siyasal savaşlar vererek biriktirdiği pratik deneyim; reformcu siyasetlerin dar kafalı ve umarsız olduğunun gitgide açıkça anlaşılması bu sonucun alınmasını sağlamıştır.

Yeni görevlerle ve yeni fırsatlarla karşı karşıya olan işçi sınıfının komünist öncüsü, ideolojik ve teorik cephaneliğini daha da mükemmelleştirmeye titizlikle önem veriyor:

- Toplumsal gelişmenin temel yasalarını özetleyen bilimsel komünizm teorisini tutarlılıkla rehber ediniyor;
- verili bir ülkenin gelişiminde verili bir dönemin özelliklerinin gerektiği gibi dikkate alınarak devrimci bir siyaset izlenmesini istiyor;
- taktik beceriler ediniyor, sınıf mücadelesinin tüm yollarını ve araçlarını öğreniyor, değişen durumlara uyum sağlamak üzere kuvvetlerini yeniden yapılandırmak için bu yolları ve araçları hızla değiştirme yeteneği kazanıyor;
- kitlelerin kendi deneyimlerinden yararlanarak onlara siyaset öğretmeye, tekelci sermayenin ve sömürü sisteminin egemenliğine son verecek köklü dönüşümlerin gerekli olduğuna onları pratikte ikna etmeye çalışıyor;
- işçi sınıfının tüm bileşenlerini ve diğer emekçileri etrafında toplayacak anlamlı sloganlar belirlemeye uğraşiyor;
- ülkesinin iç ve uluslararası problemlerine enternasyonalist bir anlayışla yaklaşarak kitleleri enternasyonalist bir ruhla eğitiyor ve proleter dayanışma duygularını güçlendiriyor;
- komünistler, barışın bayraktarları olarak, savaş tehdidinde ve silahlanma yarışına karşı en tutarlı savaşçılar olarak öne çıkıyor.

İşçi hareketinin yürüttüğü barış, demokrasi ve toplumsal ilerleme mücadelesinin şimdiki aşamasında, emperyalist gericiliğe, savaş tehdidinde, toplumsal ve ulusal baskıya muhalif tüm toplumsal ve siyasal güçleri birleştirmeye birinci derecede öncelik veriliyor. İşçi hareketinin devrimci kanadı onlarca yıldan beri işçi sınıfının eylem birliği temelinde böyle bir birleşme için azimle ve kararlılıkla uğraş vermektedir. Antiemperyalist demokratik güçlerin birliği, birleşik bir cephe düşüncesi, 1930'lu yıllarda Komünist Enternasyonal 7. Kongresinde kapsamlı şekilde ele alınıp onaylandı. Bu kongre, savaş öncesi yıllarda bazı ülkelerde halkların gericiliğe ve faşizme karşı mücadelesine büyük katkılarda bulunan antifaşist Halk Cephesi'nin pratik programlarının temelini attı. İşçi sınıfının ve tüm demokratik güçlerin eylem birliği düşüncesi, İkinci Dünya Savaşı'nda antifaşist Direniş'in saflarında hayata geçirildi. İşçi sınıfı güçlerinin örgütsel birliği, faşizmin bozguna uğratılmasından sonra Orta ve Güneydoğu Avrupa ülkelerindeki demokratik ve sosyalist halk devrimlerini zafere ulaştıran kilit faktör oldu.

Kapitalist ülkelerde olduğu kadar uluslararası çapta da işçi sınıfı birliğinin gerçekleştirilmesi, büyük ölçüde, Komünistler ile Sosyal Demokratlar arasındaki karşılıklı ilişkilere bağlıdır. Barış, demokrasi ve toplumsal ilerleme mücadelesi için Sosyal Demokratlarla eylem birliği arayan Komünistler, bunun, farklı ideolojileri ve siyasal ilkeleri benimsemiş, kendine has gelenekleri ve